

Den løftebrydende murer

Thorvald Frederik Schledermann (1851-1930)

Grundlæggelse af et murerdynasti

Murermester Thorvald Frederik Schledermann (1851-1930) tilhørte 2. generation af et murerdynasti, der talte 9 murermestre fordelt på 4 generationer. Hans far, murerdynastiets grundlægger, hed Johan Frederik Schledermann (1814-1874). Han var søn af en bager indvandret fra Rügen. Bageren havde giftet sig med en dansk pige og slået sig ned i Helsingør. Her voksede Johan Frederik op og blev udlært som murer. I 1847 flyttede han til Roskilde, hvor han blev knyttet til Roskilde Domkirke. Hans største bedrift var restaureringen af domkirken i perioden 1859-1873. Han døde i 1874, slidt op af det hårde murerarbejde.

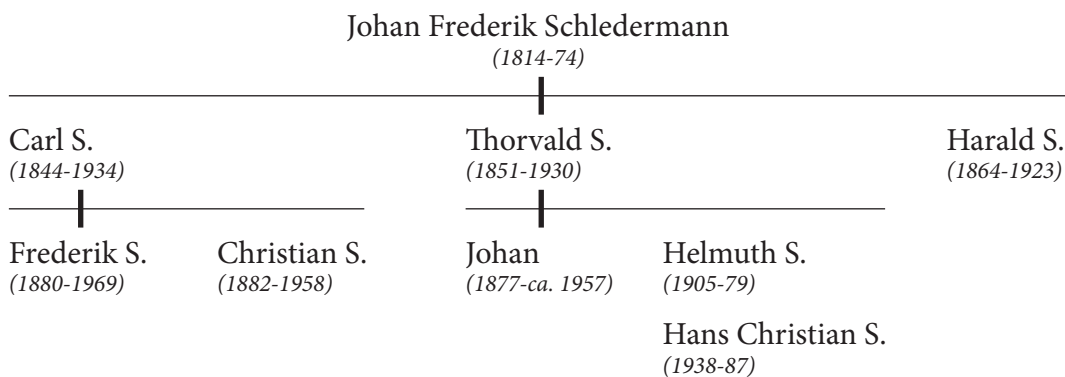
J.F. Schledermann fik en større børneflokk. Af sønnerne blev 3 murermestre, selv om faderen gjorde alt, for at hans sønner ikke skulle komme til at ligge i evig konkurrence om kunderne som murermestre. Dengang gjaldt faders vilje. Han besluttede at sætte den ældste (Carl) i murerlære, den næste (William) i tømrelære og den tredje (Thorvald) i smedelære. Så kunne de hjælpe hinanden med at bygge huse frem for at konkurrere indbyrdes.

Thorvalds løfte

Thorvald var således udset til at blive smed, men det huede ham ikke, så han endte med at rende af pladsen. Faderen måtte bøje sig og tage ham i murerlære, som var den unge mands store lyst. Nu var det sådan, at Carl Schledermann

Murermester Johan Frederik Schledermann flyttede til Roskilde i 1847. Han var i perioden 1859-73 ansat på det store restaureringsprojekt ved Roskilde Domkirke. Hans ældste søn, Carl, førte murerforretningen videre, medens lillebror Thorvald oprettede sit eget firma. Disse to firmaer lå i evig konkurrence med hinanden også i næste generation. Foto ca. 1870. Privat eje.

Slægtstavle over murermesterfamilien Schledermann i Roskilde. Udarbejdet af Eva Tønnesen.

Thorvald Schledermann. Medindehaver af firmaet "Ewers & Schledermann" fra 1890. Foto i privat eje.

Carl Schledermann, 2. generation i Johan Frederik Schledermanns murerfirma. Selvstændig murermester 1874-78. Dernæst medindehaver af firmaet "Schumacher & Co." til 1908, hvor Schumacher dør, og Carl optager sine sønner i firmaet, der nu hedder "C. J. Schledermann & Sønner". Foto: Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur Roskilde årsskrift 1994, s. 31.

(1844-1934) som den ældste skulle arve murerfirmaet. Så Thorvald måtte love sin far, at han ikke ville gå Carl i bedene i Roskilde og slå sig ned som murermester her. Problemet løstes, ved at Thorvald i 1872 emigrerede til USA sammen med sin bror William. Det blev et par hårde år for den unge emigrant, der måtte ernære sig ved forefaldende arbejde som arbejdsmand.¹

I anledning af faderens død i 1874 sendte Carl et brev til sin bror, hvori han udtrykte håbet om, at brødrene ville komme hjem. Thorvald havde været ude for en arbejdsskade, så han valgte at rejse hjem.² Han blev nu svend hos Carl i 17 år. Der var jo det gamle løfte at tage hensyn til! Carl ansatte også en anden murersvend, Heinrich Ewers, som Thorvald havde truffet i USA og taget med hjem. Disse to svende blev nu sat til at restaurere stiftslandsbykirker, bl.a. i Torsslunde, Ishøj og Gadstrup, siden købstadskirker og Bjernede Kirke.³ Thorvald havde som lærling gået sin far til hånd i Roskilde Domkirke og havde en vis erfaring inden for kirkerestaurering.

I mellemtiden var Thorvald blevet gift med Emilie Marie og havde fået de første børn. Carl giftede sig i 1878.⁴ Samme år måtte Carl på grund af dårlige økonomiske konjunkturer opgive at være selvstændig mester og gå i kompagniskab med murermester Schumacher. Firmaets navn siger lidt om det økonomiske magtforhold. Det kom til at hedde "Schumacher og Co.". Thorvald fortsatte som svend i det fusionerede firma. I de følgende år fik Carl et par sønner, så det var tvivlsomt, om Thorvald nogensinde kunne blive medindehaver af firmaet.

Thorvald bliver selvstændig

I 1890 nedsatte arbejdskammeraten Heinrich Ewers sig som selvstændig murermester. Thorvald var ved at runde de 40 år og havde i årene oparbejdet en stor ekspertise inden for kirkerestaurering. Han havde også en familie at tage hensyn til. Som svend havde han en lav årsløn, da det meste murerarbejde lå stille om vinteren. Skulle han nogen sinde gøre sig håb om at blive selvstændig, var chancen der nu, hvor han kunne gå i kompagniskab med Heinrich.

Dog tilbød Thorvald først Carl, at han kunne slå sig ned som murermester i Sorø for at leve op til det gamle løfte, men det ville broderen ikke gå med til.⁵ Som murermester med speciale i kirkerestaureringer havde man hele Sjælland som sit opland. Så tog Thorvald springet og blev kompagnon i firmaet "Ewers & Schledermann" i 1892.

Kapellet på Gråbrødre Kirkegård, som Thorvald selv havde været med til at mure under faderens opsyn, da denne havde byggeopgaven midt i 1850'erne. Siden fik sønnen en vedligeholdelsesopgave på bygningen. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.

Det måtte føre til kontroverser mellem de konkurrerende firmaer. Bedre blev det ikke, da Schumacher døde i 1908, og Carl i stedet optog sine to sønner, Frederik (1880-1969) og Christian (1882-1958), der i mellem tiden var blevet udlært som murere, i firmaet. Det kom nu til at hedde "C. J. Schlemmermann & Sønner", så der var alvorlig fare for at forveksle de to firmaer.

Sct. Ibs Kirke, hvor de to brødre, Carl og Thorvald, kæmpede om restaureringsopgaven i 1920, og den sidste vandt. Foto: Kristian Hude. Ca. 1900. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Frederiksborgvej 11.
Her boede proprietær
Jørgen Olsen med sin
ugifte datter Ane på si-
ne gamle dage. Første
sal var lejet ud til for-
fatteren Gustav Wied
med familie i slutnin-
gen af 1890'erne. Foto:
Jeppe Tønsberg 2018.

Der var kun én måde at komme ind på det lukrative mar-
ked for restaurering af kirker, som Carl havde sat sig på, og
det var ved at underbyde broderen ved licitationer. Herved
lykkedes det Thorvald at blive foretrukket til reparation og
hvidtning af hvælvingerne i kapellet på Gråbrødre Kirke-
gård. I 1897 fik han entreprise på restaurering af Viborg
Domkirkes vestparti og Mariatårnet i samarbejde med arki-
tekt Amberg. Dette arbejde blev Thorvald siden rost for. Men
der var malurt i bægeret. Under byggeriet blev han beskyldt
for at have brugt dårlige materialer. Det viste sig at være
usandt, men medens undersøgelserne pågik, blev indstillingen
af Thorvald til et ridderkors indstillet, og siden gik det i
glemmebogen til murermesterens store sorg.

Konkurrencen mellem de to firmaer og det familiære had
fortsatte i tredje generation. Fjendskabet kunne føre til grote-
ske konfrontationer. I 1920 skulle Sct. Ibs kirkeruin restaure-
res. Begge firmaer afgav tilbud. Ewers & Schledermann lå

som sædvanlig lavest, men C. J. Schledermann & Sønner havde tidligere forhandlet med stiftsskriver Westrup og udarbejdet et overslag på en restaurering. Så Carl var sikker på at få entreprisen og kørte ud med et læs frådsten. I mellemtiden fik Thorvald opgaven og tog hen for at se på kirken. Stor blev hans forbavselse, da han så de mange frådsten. Han kunne godt regne ud, hvor de kom fra, så han opsøgte sin bror og tilbød at overtage de mange sten, men fik nej. Med besvær fik Carl kørt de mange sten bort.⁶

Thorvalds familieforhold

I 1894 mistede Thorvald sin kone. Hans ældste datter, Rigmor, overtog nu husholdningen og opsynet med sine mindreårige søskende. Faderens bedre indtjening, efter at han var blevet mester, gav sig udtryk i familiens boligforhold: de flyttede fra Sct. Ols Gade til en bedre bolig i Munkebro.

På Frederiksborgvej 11 (i dag katolsk præstegård) boede den rige proprietær Jørgen Olsen sammen med sin ugifte datter, Ane. Han besluttede nu at anlægge Sct. Laurentiivej og udstykke den omkringliggende jord til byggegrunde. Ewers & Schledermann købte en grund og opførte en villa i to etager med loft i italiensk stil. Huset skulle egentlig sælges, men Thorvald blev så glad for det, at han valgte selv at overtage det.

*Sct. Laurentiivej 6,
Theodor Schledermanns private villa, fotograferet omkring 1920. Foto i privat eje.*

Murermester Helmuth Schledermann, 2. generation i Thorvald Schledermanns murerfirma. Foto ca. 1950. Privat eje.

Murermester Frederik Schledermann, 3. generation i Johan Frederik Schledermanns murerfirma. Foto ca. 1930. Privat eje.

Nu kom familien Schledermann til at bo tæt på Jørgen Olsen, og Thorvald begyndte at belejre Ane, da hun var et godt parti. Han var omkring de 50 år, og hun var omkring 35 år. Familien Olsen inklusiv Ane anså forbindelsen for en mesalliance på grund af de sociale forskelle. Ane havde næppe større viden om det seksuelle, så det lykkedes hendes bejler at gøre hende gravid.⁷

Det var en stor skam i 1890'erne, så hun blev sendt væk for at føde i dølgsmål. Alligevel valgte hun at gifte sig med Thorvald i 1902 1½ år efter sønnen Axels fødsel, men hun lod sig overtale til at få særeje til stor fortrydelse for sin mand. I 1905 fik de Helmuth, der kom til at føre murerfirmaet videre. Ægteskabet blev aldrig lykkeligt. Sønerne holdt med deres mor, og Thorvald måtte nærmest købe sønerne med flot legetøj for at få et nogenlunde forhold til dem.

Thorvald har nok følt sig lidt uvelkommen i sit eget hjem. Derfor søgte han ud og blev et ivrigt foreningsmenneske. Han var således medlem af Historisk Samfund for Roskilde Amt og Roskilde og Omegns Fugleskydningsselskab. Desuden var han frimurer i modsætning til sin kompagnon, der var medlem af Odd Fellow Logen, så det var sikkert af forretningsmæssige grunde. Det gav dem i hvert fald arbejdsopgaver.

Thorvald Schledermann havde fra sit første ægteskab en søn, der var uddannet murer, Johan født i 1877. Oprindeligt var han udset til at være arvtager af firmaet, men efterhånden blev forholdet mellem far og søn rigtig dårligt. Det irriterede faderen, at Johan kunne optræde udisciplineret, undertiden endda beruset.

Ved en enkelt lejlighed gik sønnen over til korporligheder. Under et skænderi i køkkenet skubbede Johan til sin far, så han røg ned i den åbentstående hokasse. Det kostede stor møje at få den overvægtige mand op af kassen igen. Det var for meget for Thorvald Schledermann. Sønnen skulle væk. Løsningen blev igen en billet til USA.⁸ Johan nåede lige frem, før 1. Verdenskrig brød ud. Men i modsætning til faderen klarede sønnen sig udmærket som murermester i det nye land, og han blev der.

Generationskifte og slutår

Murermester Ewers døde i 1920 uden at efterlade sig sønner. Schledermann havde heller ingen naturlige arvtager, da Johan var i Amerika, Axel læste til farmaceut, og Helmuth gik endnu i skole. I stedet gik Thorvald i kompagniskab med

murermester L. Børresen. Selv døde Thorvald Schledermann i 1930 og fik en pompøs begravelse med flagallé og foreningskranse. Hans yngste søn var da lige blevet uddannet som murer og gled ind i firmaet som murermester. Børresen havde planer om at vippe ham ud, men blev indhentet af døden i 1932 i form af en blindtarmsbetændelse. Helmuth Schledermann (1905-79) blev herved eneejer af firmaet.⁹

I Carls firma var sønnerne, Frederik og Christian, blevet optaget som medindehavere efter murermester Schumachers død i 1906. Da Christian ønskede at udtræde i 1908, blev han hindret heri af sin strenge far, der åbenbart ikke mente, at Frederik kunne klare forretningen alene, når den tid kom, hvor far ikke mere var der til at lede firmaet. Carl Johan Schledermann døde i 1934.¹⁰

De to sønner fortsatte forretningen og fjendskabet til Thorvalds slægtsgren, indtil de også afgik ved døden. Christian døde i 1958. Frederik opgav derpå al byggeri og optrådte kun som en slags konsulent ved domkirken, når der foregik reparationer. Han døde i 1969, og firmaet døde med ham. For resten havde Carl og Thorvald en langt yngre bror, der var murer, Harald Schledermann (1864-1923), men han ernærede sig som vurderingsmand og kunne således holde sig ude af de familiære stridigheder.

Helmuths firma gik også i arv til en søn, Hans Christian Schledermann (1938-87), men det var et amputeret firma, han overtog, da faderen ikke havde større tiltro til ham. Fra omkring 1960 holdt Helmuth op med byggeopgaver og kastede sig i stedet over organisatorisk arbejde. I 20 år var han formand for Dansk Arbejdsgiverforenings lokalafdeling i Roskilde. I 33 år sad han i hovedbestyrelsen for Centralforeningen af Murermestre. En tid sad han også i byrådet indkaldt som suppleant. I 1970 trak han sig tilbage og overlod resterne af firmaet til sønnen. Men denne måtte opgive efter nogle år. Helmuth døde i 1979, sønnen i 1987 som invalidepensionist.

Hermed var Schledermann-æraen inden for murerfaget slut. Begge firmaer byggede såvel verdslige som kirkelige bygninger, men er mest blevet kendt for deres kirkerestaureeringer. De blev varetaget med så stor akkurateesse, at fagfolk fra Nationalmuseet siden ærgrede sig over, at man ikke kunne se forskel på oprindelige og restaurerede partier i de gamle middelalderkirker. Hertil kan føjes en imponerende liste over flotte bygninger, store som små, først og fremmest i Roskilde, som de to grene af slægten har opført.

Murermester Christian Schledermann, ligeledes 3. generation i Johan Frederik Schledermanns murerfirma. Foto ca. 1930. Privat eje.

*Lille kavalkade af Schledermanns byggerier for den katolske menighed:
Sct. Laurentii kirke (1914), Sct. Josefs Skole (1910) og Sct. Maria Hospi-
tal (1905). Foto: Jeppe Tønsberg 2018.*

Noter:

1. Rejsebeskrivelse i Thorvald Schledermanns lommebog.
2. Som note 1).
3. Thorvald Schledermanns lommebog.
4. Kontraministerialbog.
5. Fortalt af Thorvalds sønner til forfatteren Helmuth Schledermann ifølge note 47 i hans artikel fra 1995.
6. Axel Schledermanns erindringer.
7. Helmuth Schledermann 1995, s. 36
8. Axel Schledermanns erindringer.
9. Axel Schledermanns erindringer.
10. Kontraministerialbog

Kilder og litteratur:

- Murerfirmaet Th. og H. Schledermann. Kassebog 1928-1936. Privat eje.*
Schledermann, Axel: Dagbøger 1916 og 1918. Privat eje.
Schledermann, Axel: Erindringer. Nedskrevet 1986-1987. Privat eje.
Schledermann, Thorvald: Lommebog fra 1870'erne med rejsebeskrivelse.
Roskilde lokalhistoriske Arkiv.
Schledermann, Thorvald: Skudsmålsgang. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.
Roskilde Købstads Kontraministerialbog 1814-2003 (kirkebog).
Roskilde Murermesterforening: Tilbudsprotokoller 1915-1959. Roskilde Murerlaug.
Torm, Helge: Interview med murermester Helmuth Schledermann 14. januar 1978. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.
Jordeførd. Murermester Th. Schledermann. Roskilde Avis 9/11 1930. (nekrolog).
Schledermann, Helmuth: Murermestrene i Allehelgensgade Roskilde – socialt, arkitektonisk og håndværksmæssigt. Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur Roskilde. Årsskrift 1994, s. 19-47.
Schledermann, Helmuth: Murermestrene på Sct. Laurentii Vej Roskilde – socialt, arkitektonisk og håndværksmæssigt. Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur Roskilde. Årsskrift 1995, s. 11-64.